

Islam and tolerance: A need for a contemporary Madinah constitution

İslam ve müsamaha: Çağdaş bir Medine sözleşmesi gereksinimi

Mustafa Yayla¹

Abstract

Mankind has acquired the term “tolerance” from the religion. Particularly the divine religions contribute to the interpretation efforts of the individual in all spheres. Considering the fact that all the sovereignty belongs Allah throughout the earth; Islam puts forward a universal cultural formation that brings the human values fore.

As a result of the expansionist policies that involve a colonial tradition; the human values has been understood in different aspects. This is one of the main reasons that urged Muslims to reinterpret their religions.

Beside the social, political and economical transformations depending on external factors; most of the Islamic societies has believed in the separation of the religion and the politics.

While studying upon the first years of the history of Islam; It is essential for the terms to be clear and understandable. Because the attitudes of the Muslims against other languages, religions, colors, races and ideologies will spring to life with Quran and Sunnah. By the way; the traditional Islamic tolerance involves sound communicative means.

Violent responses against attacks will contrast with the peaceful bases that the Islamic thought depends on. And that case necessitates

Özet

İnsanlık müsamaha konusunu dinden almıştır. Özellikle ilahi kaynaklı dinler ferdin her alanda anlamlandırma çabasına katkı sunmaktadır. İslam dini de yeryüzünde hakimiyetin Allah'a ait olduğu gerçeğinden hareketle insani değerleri öne çıkaran evrensel bir kültür tesisini önerir.

Koloni geleneğine sahip genişleme politikasının bir neticesi olarak insani değerler farklı anlamlara çekilmiştir. Ayrıca bu kavramların hem dini hem de siyasî gücü etkisizleştirildiği görülmektedir. Bu durum Müslümanların dinlerini yeniden yorumlamaya iten ana sebeplerden biridir.

Dış etkenlere bağlı olarak Müslüman toplumlar içte sosyal, siyasî ve ekonomik dönüşümlerin yanında birçoğu fikren din ve siyasetin ayrılmasını düşünmüşlerdir.

Kur'an ve Sünnet ışığında ilk devir İslam tarihi incelenirken kavramların net ve anlaşılır olması önem kazanmaktadır. Çünkü farklı dil, din, renk ve ırklara, ideolojilere Müslümanlar tarafından sergilenecek davranışlar başlangıçta olduğu gibi bugün de Kur'an ve Sünnetle hayat bulacaktır. Zira geleneksel İslamî hoşgörü geleneği sağlıklı iletişim kanallarına sahiptir.

Saldırılarına şiddetle karşılık verme, İslami düşünce yapısının dayandığı barışçıl temelini anlatmada çelişki oluşturacaktır. Bu durum

¹ Yrd. Doç. Dr., Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, m_yayla@hotmail.com

a new Islamic reconciliation and peace project around the globalizing world just like in the Medina Community that was formed after Hegira. Muslim leaders, primarily, should be ready for an intellectual attitude that can form a new reconciliation and peace culture before encountering new developments like secularism and likewise.

Keywords: Tolerance; Divine Religion; Colonial Tradition; İslamic Thought; The Madinah Constitution.

hicretle oluşan Medine toplumunda olduğu gibi küreselleşen dünyada yeni bir İslamî uzlaşma ve barış sözleşmesine duyulan ihtiyaca işaret etmektedir. Laiklik ve benzeri gelişmelere karşı öncelikle Müslüman liderler yeni bir uzlaşma ve barış kültürünü tesis edecek entellektüel davranışa hazırlıklı olmalıdırlar.

Anahtar Kelimeler: Müsamaha; İlahi Din; Koloni Geleneği; İslamî Düşünce; Medine Sözleşmesi.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

Giriş

Müsamaha kelimesi sözlükte “yumuşak davranmak, kolaylık göstermek” anlamlarını taşımaktadır (Lisânü’l-Arab, 1986). Karşılıklı kolaylık gösterme anlamındaki ‘tesâmuh’ toplumda ahlâkî terim kullanılmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’de müsamaha kelimesi geçmez; ancak başta af ve onunla birlikte zikredilen safh kelimeleri olmak üzere hilim, silm, sabır, sulh, lîn (yumuşaklık) gibi kavramlarla İslâm’ın müsamahakârlığını ifade eden pek çok âyet bulunmaktadır (İA, 2009).

Müsamaha konusunun ilahi dinlerle başladığını söylemek mümkündür. Zira İlahi kaynaklı dinler toplumsal hayatın bütününe biçim veren bir kültür tesis etmek iddiasına sahiptirler. İslam dini de yeryüzünde hakimiyetin Allah'a ait olduğu gerçeğinden hareket ederek bu anlamda evrensel bir kültür tesis etme esasına dayanan insani değerlerle mücehhez görüşlerle ortaya çıkmıştır (Batuhan, 1959).

Günümüz müsamaha/tolerans/hoşgörü anlayışı

İnsan hakları konusunun en önemli özelliklerinden biri insanların birbirlerine karşı saygılı ve hoşgörülü olmalarıdır. Bu karşılıklı saygı ve hoşgörü şüphesiz din özgürlüğünü de kapsayan günümüz davranış biçimidir. Tolerans geniş anlamıyla yaşadığımız dünyanın kültürleri, insan olmanın yolları ve ifade şekillerimiz ile dünyanın kültürel zenginliklerinin farklılığını saygıyla karşılama, takdir ve kabul etmek demektir.

Müslüman toplumlara bütünsel bir yapılanma açısından bakıldığında hayatın çoğunluğunu kapsayan alanların dini değerlerin tasarrufu altında olduğu görülmektedir. İslami değerler açısından ele alındığında da toplumda yaşam ve din arasında belirgin bir ayırımın söz konusu olmadığı görülmektedir. İslami değerlerle donanmış bir toplumda ister siyasal isterse ekonomik ya da başka bir eğilim ve görüş olsun, bütün bunlar tabiatı gereği dinsel kaynaklı bir görüş olarak değerlendirilmeye açıktır. Nitekim İslam toplumunun bu nevi özelliği itibarıyla da bütün bu hususlar dinsel bir yaklaşım açısıyla nitelendirilmektedir (Peter, 1979).

Günümüzde müsamaha kapsamında ele alınabilecek din özgürlüğü ya da dinde özgürlük kavramına gelince bu, ister dini ister hukuki isterse siyasi ya da ekonomik olsun dinin her nevi sosyal bağlayıcılık ve baskın gücünden bağımsız olabilmek şeklinde bir özgürlük olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda dinin ne devletle ve ne de ulus topluluğuyla organik bir

bağlantısının olması söz konusu değildir. Bu fikirden hareketle dinin böylece profan toplumsal yapılanmadan ayrı olarak, onun dışında ondan bağımsız olan hür bir yapıda olması düşünülür ki, işte tam bu noktada günümüzde anlaşılan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında yer alan evrensel insan hakları bağlamında kişinin “düşünce, din ve vicdan özgürlüğüdür” (Avrupa, 1998).

Müsamaha kavramı evrensel insan hakları açısından ele alındığında salt bir "din ve vicdan özgürlüğü" olarak değerlendirilmesi de mümkündür. Bununla birlikte müsamaha kavramının genel olarak "fikir ve düşünce özgürlüğü" de içine alacak şekilde değerlendirilmesi daha gerçekçi olur. *Düşünce, din ve vicdan* hürriyetini birbirinden bağımsız ve ayrı değerlendirmekten ziyade sosyal anlamda tolerans yerine doğrudan doğruya "düşünce, din ve vicdan özgürlüğünden" söz edilmekte olduğu görülmektedir. Dinin baskın gücünden bağımsız olma anlamında bir özgürlük en tabii ve temel "insan hakkı" olarak günümüz demokratik toplumların anayasalarında yerini almıştır (Yılmaz, 2007).

Gerek birey ve gerekse kurumların dini, ahlaki, sosyal, siyasi, ekonomik vb. alanlarla ilgili her türlü düşünce, kanı ve görüşlerini serbestçe dile getirip yayabilmeleri "düşünce özgürlüğü" kavramıyla ifade edilmektedir (Batuhan, 1959).

Müsamaha konusunun ilahi dinlerle başlayarak gelişmesi nedeniyle Batı kültür tarihinin bu problem ile ilk karşılaşmasının doğal olarak Hristiyanlıkla olması muhtemeldir. İlahi kaynaklı bir din olarak Hristiyanlık ilkçağda pagan Roma'nın resmi dinini tanımamış, onun tarafından kınanabilecek yeni değerler sistemi sunmuş ve bundan dolayı da Roma devleti tarafından kovuşturılmaya uğramıştır.

Müsamaha boyutu ne kadar geniş tutulursa tutulsun tarihte bir toplumun kendisinin bizzat üzerine bina edildiği sistemin dayandığı değerleri yıkmak isteyen bir sosyal öğretilere, hakları kötüye kullanma özgürlüğüne göz yumduğu söz konusu olmamıştır (Avrupa, 1998). Bu yüzden Hristiyanlık ve Roma kültür dünyası arasındaki geniş boyutlu esaslı çatışmaların oluşması doğal olarak bu şekilde açıklanabilir.

Batı'da Fransız düşünür Pierre Bayle (1647-1706) toplumsal hayatta barışın kaynağı olarak hoşgörüyü çatışmanın kaynağı olarak da müsamahasızlığı öngörmektedir. Pierre Bayle böylece XVII. yüzyılda John Locke'la birlikte dinsel hoşgörüyü Batı toplumlarında ilk gündeme getiren kişi olarak bilinmektedir.

Laiklik düşüncesi toplumu oluşturan inançlardan her hangi birini meşrulaştırma konusunda tek başına referans sayılabilecek kaynak olmadığı kabul edilmesi düşüncesine dayanmaktadır. Dolayısıyla her bir düşünce ve inanç sisteminin, ortak siyasi ve toplumsal çatıyı oluşturarak böyle bir çatının bir şekilde bir parçası olabilmesinin kabul edilmesini gerektirmektedir. Böylece tüm diğer parçalarla birlikte ayrı ayrı parçalardan oluşmasından dolayı toplumsal çatı sağlam olabilecektir. Ortaya çıkan böyle bir düşünce ve inanç çoğulluğundan dolayı toplumsal birlik zemininin sağlanmasının böylece mümkün olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla insan olarak her türlü çoğulluğun reddedildiği homojen bir zemine yani hiçbir ortak tartışma ve uzlaşma alanının olmadığı bir çoğulluk zeminine ihtiyaç söz konusu değildir. Çünkü çoğulluk ve birlik karşılıklı olarak birbirlerine güç kattıkları gibi aynı zamanda karşılıklı olarak birbirlerine ihtiyaçları vardır (Abel, 1995).

Yukarıda verilen izahlardan dolayı farklı inançta olanların barış içinde, bir arada, birlikte, özgürce yaşayabilmelerinin, uzlaşabilmelerinin ön koşulu olarak bugün ileri sürülen sistemlerden biri de laiklik olarak bilinmektedir (Kışlalı, 1996). Farklılıklara katlanabilme aslında farklı olma hakkının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve bu aynı zamanda hoşgörü ile doğrudan bağlantılıdır. Hoşgörü de farklı olmak hakkıyla birlikte çoğulcu bir toplumun temel yapısını oluşturur. Ayrıca çoğulculuk demokratik toplum yapısının temel taşları olarak bilinir (Kabaoğlu, 1996).

Aydınlanma ile toplumsal yapıda erklerin birbirinden ayrı ve bağımsız olması ilkesi gündeme gelmiştir. Montesquieu tarafından tartışmaya açılan yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirinden ayrı olarak yönetimde bir denge sağlanması fikri, laik ve sivil toplum yapısının ilk adımını oluşturmuştur (Bozkurt, 1996).

Modern dünyada dini kuralların etkisinden bütünüyle arındırılarak oluşturulan sivil bir toplum düzeninin dayanağı olarak benimsenen laiklik ilkesi aynı zamanda demokratik rejimin, ulusçuluk ve halkçılığın, çağdaş anayasa ve yasaların, modern eğitim sisteminin alt yapısını oluşturan bir yaşam tarzı olarak anlaşılmaktadır. Laiklik ilkesiyle aklın inanç karşısında bağımsızlığını kazanarak özgürleşeceği fikri hakimdir. Dinden bağımsız bir yaşam tarzı benimsemek olarak nitelenen 'sekülerleştirme' kavramı ile sıkı bir yakınlığı olan laiklik, ilahi mesajlı değil halk mesajlı olarak toplumsal uzlaşma ve barışın kaynağı şeklinde anlaşılmaktadır (Bozkurt, 1996).

Müsamahanın gerekliliği

"Vicdan özgürlüğü" kavramı insan vicdanının *her türlü otoriteden* bağımsız olarak inanç ve kararlarında sadece kendi vicdanının sesini dinleyerek hareket etmesi olarak tanımlanabilir. Bu anlamda ele alındığında tam bir vicdan özgürlüğünün ancak laik/seküler bir kültürün ürünü olabileceği iddiaları söz konusudur (Batuhan, 1959).

Demokrasiye inanan ve savunan düşünürlere göre hoşgörüyü en fazla yer veren hayat düzeni insanın sırf insan olması hasebiyle sahip olduğu evrensel insan hakları değerlerine dayanan bir yönetim tarzı olan demokratik düzenlerdir. Kendi kuruluşunda müsamaha tanımayan düşüncelere göz yumma derecesine kadar götürmenin demokrasiler için kolay olmayacağı ortada ve tartışmalı bir konudur. Durum böyle olunca böylesine sınırsız bir toleransın demokrasinin kendisi için intihar anlamına gelebileceği düşünce ve endişesi de ön plana çıkmaktadır. Böyle olmakla birlikte bu derece sınırsız bir düşünce hürriyetinin bütün bu tarz tehlikelere rağmen, son basamağına kadar uygulanması gerektiği, özgürlüğü büsbütün kısmının onun kötüye kullanılmasından daha tehlikeli olacağı düşünceleri ağır basmaktadır (Batuhan, 1959). Böylece demokratik sistem kendi tenkidini yapmakta, güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymaktadır.

Batı demokrasileri ayakta durabilmek için üzerine kurulup yükseldiği demokratik değerlere yani temel hak ve özgürlüklere bütün güçleriyle bağlı kalıp sahip çıkmak zorunluluğuna katlanmak durumundadır. Günümüzde İslamafobi, zenofobi ve benzeri konularda ortaya çıkan hoşgörüsüzlük Batı toplumlarının hem kendileri hem de insanlık için yeni bir toleranssızlık evresinin başlayacağı endişesi vermektedir (Batuhan, 1959).

İslâm ve Müsamaha

Müsamahanın ilahi dinlerle başladığından hareketle son ve kemale ermiş ilahi din olarak İslam'ın tabiatı itibarıyla herkesi kapsayıcı bir hoşgörü sergileyeceği beklenir. İlahi dinlerin peygamberlerinden olan İsa peygamber de kendisi iyi bir örnek teşkil etmiş olmasına rağmen O'nun yolundan gittiğini idda eden Hristiyanlar'ın genelde müsamaha konusunda oldukça eksik kaldıkları görülmektedir. Peygamberleri böylesine mükemmel ve hoşgörülü olmasına rağmen Hristiyan toplumunun gösterdiği müsamahasızlığı anlamak oldukça zordur. İslam ise tabii bir din olarak daha kapsamlı bir tolerans örneği göstermiştir. İsa peygamberin iyi ama Hristiyanların müsamahasız olduklarını söyleyen Voltair (1694-1778) bu nevi çelişkileri uzlaştırabilmenin yolunun yöntem olarak akli tercih etmek olduğunu söylemiştir (Djait, 1985).

İslam insanın hem iç hem de dış barışını dengeleyebilme ve toplumsal hoşgörü için sunduğu evrensel değer yargıları ile insanlığa ve insanın içinde hayat bulduğu tabiata bakışa daha geniş bir boyut getirerek böylece müsamahayı teşvik etmekte ve insan kaderinin eninde sonunda kainatla bütünleşeceği fikrini öngörmektedir. Bireyin mutluluğu ve kendisiyle barışıklığı için hem içsel ve hem de dış denge unsurları esas teşkil eder. Toplumsal denge ve tam da bu bağlamda din ile dünya işleri arasındaki hassas denge de İslam açısından oldukça önemlidir. İslam din ile dünya işleri arasında kesin bir ayırım yapma tercihi yerine insan tabiatına daha uygun olan din ve dünya arasındaki bir hoşgörü dengesinin kurulmasından yanadır (Ekber, 1995). Müslüman kişi ahiret hayatını aklında sürekli canlı tutarak yaşamak zorundadır ve dünya hayatının ahiret yaşamına temel teşkil edeceği bilincindedir. Zira bir müslüman için hayat dünya ve ahiret hayatlarından oluşmaktadır. Bu nedenle ikisi arasındaki dengeyi her zaman korumaya özen göstermektedir.

Medine Sözleşmesi (622): İslâm Toplumunda Hoşgörü Tecrübesi: Birlikte Yaşama Önerisi

İslam peygamberinin ilk öğretilerini aldığı Mekke kentinde arkadaşları ile birlikte yaşamını tehdit eden durumlar had safhaya çıkınca Yesrib'den gelen daveti değerlendirerek oraya hicret etti. Bu hicret onun vazifesine yeni bir alan açarken getirdiği dinin de yayılmasına imkan sağladı.

İslam hakkında eser veren günümüz yazarlarından büyük çoğunluğu müslüman topluluklarla diğer toplumlar arasında tesis edilecek ilişkilerde esas gayenin barış ve hoşgörü olması gerektiği fikrine sahiptir. Uluslararası İslam Hukuku'nun yapısının aslında buna müsait ve bu bağlamda devletlerarası antlaşmaların yapılabilmesine imkan veren mütekabiliyet esası ilkelerini de kapsamına alabilecek bir yapıya sahip olduğu söylenebilir (Peter, 1979).

İslam hukuk tarihine bakıldığında İslam Hukuku'nun şekillenmeye başladığı ilk dönemlerdeki İslam hukukçularının (fakihlerinin) diğer uluslarla ilişkilerde İslam'ın barış ve hoşgörü gibi temel felsefeleri yerine daha çok ihtilafı ve çekişmeli konulara yöneldikleri kanaati hakimdir. Böylece bu hukukçular barış ve müsamaha gibi İslam'ın gerçek mesajına değinen esas unsurlarından en önemli olanlarını ihmal ettikleri görülmektedir. Tevbe suresi 29. Ayetinde geçen “*saghirun/onlar küçük düşüp*”, “...cizyeyi elleriyle verinceye kadar savaşın.” ifadesi ile birlikte aslında müslüman olmayan toplumlarla yapılabilecek barış ve hoşgörüye dayanan konularla ilgili hususlar üzerine yoğunlaşabilselerdi İslam'ın insanlığa sunduğu evrensel değerler daha iyi anlaşılabilirdi (AbuSulayman, 2007). Burada bir konu üzerinden Uluslararası İslam Hukuku için yapılan genelleme gerçekleri yansıtmamaktadır. Nitekim fikhın diğer konularına bakıldığında günümüz insan haklarına yakın düşen bir çok prensibin ortaya konduğu görülmektedir.

Medine ve Hayber Yahudi'lerinin siyasi ve askeri gücünün uzun mücadele sonrası tamamen ortadan kaldırılmasıyla neticelenmesine rağmen Medine ve Hayber Yahudi'leriyle hala Medine'de barış içerisinde yaşamaya hoşgörü ile bakılmış olması ilk zaman hukukçularının gözden kaçırdığı İslam'ın en önemli müsamaha unsurlarındandır. Yahudilerin bütün bunlara rağmen bu ilk İslam toplumu arasında tesis edilen hoşgörü ile yaşamalarına müsamaha edilmesi ve hiçbir şekilde İslam dinini kabule zorlanmaması tolerans ve birlikte uzlaşma ve barış içinde yaşamaya verilen çağların en güzel örneklerinden biridir. İnsani sorumluluklarının bilincinde olarak yeterli sosyal etik davranışlara sahip oldukları müddetçe Yahudilere ve onların haklarına saygı gösterilmiştir. *Medine Sözleşmesi* örneğine rağmen ilk devir İslam hukukçularının müslüman olmayanlara tolerans konusundaki tavırları, onların Kitap ve Sünnet'ten daraltıcı hukuki yorumları tercih etme eğiliminden kaynaklandığı görülmektedir (AbuSulayman, 2007).

Yeni Bir Sözleşmenin Farklılığı ve Gereksinimi

Çağımızda artık milletlerin tarih ve din konusunda birbirlerine daha objektif ve hoşgörülü davranmakta olduğu görülmektedir (Jackson, 1955). Birçok tabuların yıkıldığı, barış ortamının ortaya çıktığı bir bu kadar da savaşların primum yapıldığı ortadadır.

Ülkeler arası iletişim ve ticaretin çok hızlı bir şekilde gelişerek kültür, sanat ve ekonomide küreselleşmenin artık ulus kültürünün sınırlarını aşarak sadece ülkelerin birbirleriyle olan kültürel, iktisadi, siyasi, askeri ve hukuki bağlarının artmasına değil aynı zamanda bireylerin sınır tanımadan birbirleriyle doğrudan iletişime girebilmesine imkan vererek insanların birbirlerini doğrudan tanıyabilmelerini sağlamaktadır.

Hoşgörü, çağımızda dinle ilgili olarak takındığı liberal tutum dolayısıyla tarihinde din özgürlüğü konusunda kabı dışına bu kadar taşmamıştır. Din ile siyasetin birbirinden ayrı olmasının istendiği laik anlayışta özel bir dini görüşe ait muhteviyatla ilgili olarak yorum yapılmaktan kaçınılır. Din ve siyaset ayrı tutulduğu müddetçe herhangi bir dinin doktrinine ait niteliklerin kamu menfaatini oluşturan konular kapsamında ele alınması söz konusu olmaz (Binder, 1988).

Dinin ve insanları dine davet etme düşüncesinin hakim olduğu Orta-Çağ kültüründe ise, İslam Ümmeti diğer din ve kültürlerle karşı tarihte ender görülebilecek bir hoşgörüyü ortaya koymuştur (Eqbal, 1984). Buna rağmen kendisine aynı seviyede bir hoşgörü asla gösterilememiştir. Aksine kin ve nefret tohumları ekilmeye devam etmektedir.

İlk devir İslam hukukçularının Kur'an ve Sünnet'teki tolerans ve barış gibi evrensel değer yargılarını daraltıcı hukuk yorumları ile ele alma eğilimlerine rağmen tarihe baktığımızda Müslümanların fethettikleri ülkelerin halklarına o güne kadar sahip olmadıkları ve hayal ettikleri bir düşünce, din ve vicdan özgürlüğünü tanıdığını görmekteyiz. Böylece erken İslamî dönemde bugün modern dünyayı imrendirecek insani değerler sergilenmiştir.

İslam toplumları olan Emeviler, Abbasiler ve Selçuklular dönemlerinin tarihsel süreçlerinde müslüman olmayan tebaanın inanç ve ibadetlerini özgürce yerine getirebildiklerine tarih şahittir.

Osmanlılar da tevarüs etikleri bu İslami geleneği alarak geliştirdiler ve daha da ileri seviyelere taşıdılar. Aynı köy, kasaba ve kentte, aynı caddede cami, kilise ve havralar tarh boyunca bir arada bulunmuştur. Ayrıca her dinin mensuplarının kendi mabetlerinde özgürce ibadetlerini yapabilmelerine garantör olmuştur. O zamanlara kadar böylesine geniş kapsamlı bir toleransın başka bir yerde görüldüğü söz konusu değildir. Oysa Osmanlı ülkesinde İslam toplumunun bir vatandaşı olarak yaşamış olan Yunanlılar, Makedonyalılar, Sırlar, Macarlar, Bulgarlar, Romenler, Ermeniler gibi müslüman olmayan unsurlar tam bir özgürlük içinde yaşamışlardır. İslam Ümmeti müsamahadan uzak bir dinle mücehhez olsaydı dört yüz yıl Osmanlı toplumunda yaşadıkları bu topraklarda ne kendilerinden ne de sahip oldukları inançlarından bir eser kalacağını düşünmek bile mümkün olmazdı (Ateş, 1994).

Yapılan tarih çalışmaları İslam medeniyetinin tarihsel olarak küreselleşmesini Orta-Doğudaki yerleşik kültüre mensup halkların topluca İslam'ı kabul ederken bu süreçte kültürel anlamda bir devamlılığın da söz konusu olmasına bağlamaktadır. Irak'ın fethi esnasında halk kendi kültürel yapılarında var olan değerler ile İslami fikirleri kabul konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamamış ve müslüman olmayı benzer ve ortak kültürlerden dolayı daha kolay bulmuşlardır. Kurban kesme, sünnet olma, ibadette başörtme, oruç tutma ve abdest almaya benzer hususlar Yahudiler, Hristiyanlar, Mecusiler ile diğer bazı halklar arasında da vardı. Son zamanlarda yapılan ve daha önceki bazı yazarlarca iddia edildiği gibi fetih ile eş zamanlı olarak dine döndürme olayı, yani İslam'ı

kılıç dinine indirgeyerek fetihle birlikte aynı anda dine döndürme algısını verme olayı aslında İslam'ın gösterdiği tolerans ve uzlaşmayı yansıtmaktan uzak ve aynı zamanda yanlış bir algılamadır (Eaton, 1990).

İnsanlığı *manen kurtarmak* isteyen inanç sistemleriyle *madden kurtarmak* isteyen düşüncelerin başka sistemlerle kendi içlerinde baş gösterecek *aykırı* görüşlere hoşgörüyle bakmasını beklemek zordur. Bu gibi inanç ve düşünceler *göz yumma* olarak nitelenebilecek toplumsal barışın ve uzlaşmanın kaynağı olan *hoşgörü*ü kendi kendini inkar etmek olarak değerlendireceklerdir şeklindeki bir iddia da yukarıdaki tarihsel algıların bir neticesi olsa gerektir (Batuhan, 1959).

Sonuç

Avrupa kolonici geleneğinin ve bunun genişleme politikasının bir neticesi olarak cihat kavramınının aslından başka bir anlama çekilip dönüştürülerek bu kavramın hem dini hem de siyasi gücünün etkisizleştirildiği görülmektedir. Koloniciliğin tabii bir neticesi olarak İslam'a yapılan bunca eleştiriler Müslümanları dinlerini yeniden yorumlamaya iten ana sebeplerdendir. Müslüman toplumların geçirdiği sosyal ve ekonomik dönüşümler ile Batılı fikirlerin etkisi de din ve siyasetin ayrılması gerektiği düşüncesine götürmüştür. Böylece ve aynı zamanda tamamen dini uyum üzerine kurulu bir siyasi yapılanma, kültürel ve etnik uyum üzerine yani nasyonalizm üzerine kurulan bir ideoloji ile kademeli olarak yer değiştirmeye gitmiştir (Peter, 1979).

Bütün bunlardan dolayı yukarıda zikredilenlerin ışığında Kur'an ve Sünnet ile ilk devir İslam tarihi ele alınırken kavramların net ve anlaşılır olmasının önemi gerçekten büyüktür. Farklı ırk, renk, dil, toprak ve ideolojilere sahip halklara gösterilecek samimi ilgi ve alaka ile karşılıklı yardımlaşma hususları Müslümanlar tarafından göz önünde bulundurularak ihmal edilmemelidir. Kur'an ve Sünnetle hayat bulan geleneksel İslam hoşgörü geleneği insanlar arasındaki bütün iletişim kanallarını küresel olarak açabilecek bir etkiye sahiptir. Açılan bu kanallarla insanlar tarafından çizilen suni sınırların aşılması daha iyi, daha adil ve daha insafli bir dünya hayatı için imkan dahilindeki entellektüel ve siyasi bütün fırsatların değerlendirmeye alınması gerekir (AbuSulayman).

Farklı görüş ve inançlara sahip insanları rencide etmeden hakikatin peşine düşmek, fikirleri açıklamak ve teoriler ileri sürmek şüphesiz yapılabilecek işlerdendir. Yapılması istenen tek şey nezaketli, hoşgörülü ve başkalarının fikirleri karşısında adil ve insafli düşünebilmektir.

Ayrıca saldırıya şiddetle karşılık verme eğilimi ile bu yönde gelişen bir İslami düşünce yapısı İslam'ın hoşgörü ve barış olan temel ilkelerini anlatabilmekte zorlanacaktır. Sekülerleşme ya da mevcut laiklik akımını basite indirgeyerek bu ve benzeri Batı düşüncesi ile karşı karşıya gelme aslında Medine toplumunda olduğu gibi yeni bir İslami uzlaşma ve barış sözleşmesine duyulan ihtiyaca işaret etmektedir. Laiklik ve benzeri gelişmeleri İslamı silmek anlamında yorumlayarak reaksiyonel davranmak yerine Müslüman liderler yeni bir uzlaşma ve barış kültürüne giden yolda entellektüel olarak hazırlıklı olmalıdırlar. Küreselleşmenin, aydınlanma çağının ürünü olan laiklik ve ulus devlet fikirlerini hiçe sayabilecek bir gelişme sergilemesi, eşitlik düşüncesi, hoşgörü ve bilgiye duyulan sevgi gibi İslam'ın da en önemli bu özellikleri, görünüşte Batı'yla ilişkili diye reddetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Gerek siyasi, gerek kültürel ve gerekse ekonomik anlamda İslami değerlere yönelik eleştirileri katı bir biçimde Batı'ya bağlamaya çalışma ve bu bağlamda İslamın ana mesajı olan hidayetin ancak sevgi, barış, kardeşlik ve müsamaha ortamında tekrar yeşerebileceğini söylemek, aslında insan doğasının evrenselliğini tanıyarak insana, insanlık ve doğaya saygı demektir (Ahmet, 1995).

KAYNAKÇA:

- Abel, Olivier, (1995). "Dinlerin Etiği Olarak Laiklik", *Avrupa'da Etik, Din ve Laiklik*, İstanbul, s.27-40.
- AbuSulayman, Abdulhamid A., (1987). Towards an Islamic Theory of International Relations: New Directions for Methodology and Thought
- Ahmet, Ekber S., (1995). "Medya Moğolları Bağdat Kapısında" (trc. Levent Cinemre), *Medeniyetler Çatışması*, (der. Murat Yılmaz), Ankara.
- Ahmad, Eqbal, (1984). "Islam and Politics", *The Islamic Impact* (Eds. Yvonne Yazbeck Haddad and others), New York, p.7-26.
- Ateş, Süleyman, (1994). "Kur'an'da insan Hakları", *I. Kur'an Sempozyumu*, Ankara.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, European Court of Human Rights, Council of Europe, http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf E.T:26.04.2016 saat:19:15, madde 9, s.10.
- Batuhan, Hüseyin, (1959). *Batıda Toleras Fikrinin Gelişmesi*, Ankara.
- Binder, Leonard, (1988). *Islamic Liberalism*, Chicago.
- Bozkurt, Nejat, (1996). "Aydınlanma dönemi Felsefesi: İnsan Hak, Görev ve Sorumluluklarının Temellendirilişi", *Çağdaş Toplum Değerleri* (Yay. Haz. Jale Baysal), İstanbul, s.93-115.
- Djait, Hichem, (1985). *Europe and Islam*, London.
- Eaton, Richard M., (1990). *Islamic History as Global History*, Washington.
- (1963). English-Speaking Orientalists A Critique Of Their Approach To Islam And Arab Nationalism, *The Muslim World*.
- Jackson, Robert Houghwout, (1955). "Foreword", *Law in the Middle East* (Majid Khadduri and Herbert J. Liebesny), London, I, s. VIII.
- İA Mustafa Çağrı Müsamaha md., cilt: 32, s. 71-73.
- Kabaoğlu, İbrahim Ö., (1996). "İnsan Hakları", *Çağdaş Toplum Değerleri* (Yay. Haz. Jale Baysal), İstanbul, s. 13-44.
- Kışlalı, Ahmet Taner, (1996). "İnsan Hakları Açısından Laiklik" s. 117-130.
- Kışlalı, Ahmet Taner, (1996). *Çağdaş Toplum Değerleri* (Yay. Haz. Jale Baysal), İstanbul, s. 126.
- (1987). Lisânü'l-Arab, "smh" md.
- Peter, Rudolph, (1979). *Islam and Colonialism: The Doctrine of Jihad in Modern History*, The Hague, p. 4, 146.
- Yılmaz, Ömer, (2007). "Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Ulus Anayasalarında 'Din ve Vicdan Özgürlüğü'", *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI/1, s. 307.

Extended English Abstract

Mankind has acquired the term "tolerance" from the religion. Particularly the divine religions contribute to the interpretation efforts of the individual in all spheres. Considering the fact that all the sovereignty belongs Allah throughout the earth; Islam puts forward a universal cultural formation that brings the human values fore. The competence of sense making of Uşul al-fiqh Discipline by the interpretation of a static text will be exemplified in the verbal and quantitative areas. In addition, these texts will be evaluated in the context of institutions and social groups

which are required by individuals as well as the society and it will be exemplified how global peace can be obtained.

Humanity went through clan, tribe and society period and passed down its experience through generations and mostly reached the current scientific, economic, sociologic and ethic levels by collective development and synergy called civilisation as well as local and global peace.

As a result of the expansionist policies that involve a colonial tradition; the human values has been understood in different aspects. This is one of the main reasons that urged Muslims to reinterpret their religions.

The concept of religion, which is dominantly following the history of mankind, has played an important part in the traditional role regarding the efforts of explaining occurrences together with various actors, as in the modern times. The scholarship forming in the vicinity during this period has helped humankind to scale any obstacle via its defining characteristic. The transfer of this information provided by the Qur'an in theory, which is forming the roof of these scholarships, into the practical application of the related epoch on basis of Prophet Mohammed's model applications has been accomplished by the Uşul al-fiqh discipline. It has also been observed that this scholarship affects the reservoirs of other external scholarships. As a matter of fact, there have been tremendous advances in various disciplined and social as well as technical developments have been experienced in every field of life in the last two centuries. However, local and global peace has taken great damage caused by actors which are far from any scholarship disciplines.

Other than the present modern days, there has been no period in history where more scholarship discipline was required in every aspect. In this context, the Uşul al-Fiqh discipline, which is far from emotionality and contains information extending through epoch has to be consulted for the interpretation of religious sources and texts. Therefore, this scientific method, that has been developed by scholars in a period with no prior example, can be processed in an up to date way based on example applications from the past. Beside the social, political and economical transformations depending on external factors; most of the Islamic societies has believed in the separation of the religion and the politics.

While studying upon the first years of the history of Islam; it is essential for the terms to be clear and understandable. Because the attitudes of the Muslims against other languages, religions, colors, races and ideologies will spring to life with Quran and Sunnah. By the way; the traditional Islamic tolerance involves sound communicative means.

The indicated meanings of the interpretation emphasized by the Uşul al-Fiqh discipline are to be comprehended as follows:

- a) Regarding the way of interpretation; monosemy, inclusionary, plural masculine gender,
- b) Regarding open or closed meaning of the interpretation explicit, certain, explained, firm; where the closed ones secret, inexplicit, concise, cognate
- c) The true meaning, metaphor expression and allusion regarding the usage of the interpretation,
- d) Regarding the acquaintance of the meaning via interpretation by inscription, sign, indication and requirement.
- e) There are individual groups for the knowing of the source of the interpretation, meaning, contexture and ordinance besides these mentioned above.

Violent responses against attacks will contrast with the peaceful bases that the Islamic thought depends on. And that case necessitates a new Islamic reconciliation and peace project around the globalizing world just like in the Medina Community that was formed after Hegira. Muslim leaders, primarily, should be ready for an intellectual attitude that can form a new reconciliation and peace culture before encountering new developments like secularism and likewise.

As a requirement of the Uşūl al-fiqh discipline, some judgemental verses and hadiths will be evaluated and exemplified. Additionally, among the early epoch occurrences, the khalif election after Prophet Mohammed's demise, Umar's attitude against Abū Bakr's ideas/actions against those refusing to render the alms levy Abū Bakr's attitude concerning Umar's view regarding the conditions which the Qur'an will be facing in the future due to the war martyr hafızs giving their lives on the battlefield will be evaluated and the results of Abū Bakr's loyalty and respect for the scholarship discipline will be revealed.